

2005. Vol. 3. P.189.

7. Gattini A. The UN Compensation Commission: Old Rules New Procedures on War Reparations // European Journal of International Law. 2002. Vol. 13. №1. P. 161–181.

8. Kalshoven F., Zegveld L. Constraints on the Waging of War. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 308 p.

9. International Committee of the Red Cross (ICRC), Customary International Humanitarian Law, 2005, Volume I: Rules. URL: <https://www.refworld.org/docid/5305e3de4.html>

10. International Law Commission, Articles on State Responsibility. URL: <https://casebook.icrc.org/case-study/international-law-commission-articles-state-responsibility>

11. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-and-guidelines-right-remedy-and-reparation>

12. CCPR General Comment No. 31. The Nature of General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, 2004, para. 16

Батюк Олег Володимирович

д.ю.н., доцент, професор кафедри державної безпеки

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ

Актуальність обраної теми визначається тим, що за офіційними даними управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй (ООН) з прав людини (УВКПЛ) 29 червня 2022 року оприлюднило спеціальну доповідь,

присвячену ситуації в Україні з початку повномасштабного російського вторгнення. Агресія РФ призвела до «руйнівного впливу» по всій країні. Дослідження, яке проводили з 24 лютого по 15 травня 2022 року, задокументувало тисячі порушень прав як цивільних громадян, так і комбатантів, зокрема, права на життя, свободу та особисту недоторканність. УВКПЛ перевірило численні твердження про вбивства та сумарні страти, свавільні затримання й насильницькі зникнення, катування та жорстоке поводження, а також про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом [1].

Міжнародне товариство в рамках ООН виробило ряд документів (декларації, акти, договори), які містять у собі норми, що стосуються питань захисту прав людини загалом та в умовах воєнного стану зокрема. До основних міжнародних нормативно-правових актів в положеннях яких передбачено захист прав людини та громадянина в період воєнних конфліктів варто віднести наступні:

Паризька декларація про морську війну 1856, Женевська конвенція про поліпшення долі поранених на полі бою 1864, Санкт-Петербурзька декларація про заборону застосування розривних та запалювальних куль 1868, Гаазька конвенція про закони та звичаї сухопутної війни 1899, Гаазька конвенція про бомбардування морськими силами під час війни 1907, Лондонська декларація про право морської війни 1909 р. [2].

Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів та бактеріологічних засобів прийнятий 1925 році [3]. До цієї ж категорії актів належать Женевська конвенція про поводження з військовополоненими 1929 року [4], Лондонський протокол про дії підводних човнів проти торговельних суден у воєнний час 1936 року [2] тощо.

Женевські конвенції, що стосуються поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях і потерпілих у корабельній аварії зі складу Збройних сил на морі, поводження з військовополоненими, захисту цивільного населення під час війни (1949) [4].

Варто зауважити, що важливе значення мають також Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954, Конвенція про заборону розробки, виробництва і нагромадження запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення 1972 (в основу Конвенції покладено проект, поданий групою країн за участю України), Конвенція про заборону воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1976, Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що заподіюють надмірні пошкодження або діють невибірково, 1981. Ця Конвенція і протоколи до неї вступили в силу 1983. Україна бере участь у Конвенції. 16.07.1990 наказом Міністра оборони СРСР введено в дію «Керівництво по застосуванню Збройними силами норм міжнародного гуманітарного права». Цей документ є чинним у Збройних силах України [2].

Угоду про першочергові заходи, спрямовані на захист жертв збройних конфліктів від 24.09.1993 р [5].

Зауважимо, що відповідно до вимог Женевських конвенцій, до Кримінального кодексу України (ККУ) внесено норми про відповідальність за мародерство, погане поводження з військовополоненими, насильство над населенням у районі бойових дій, незаконне носіння знаків Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та зловживання ними. Саме Закон України від 03.03.2022 № 2117-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», визначено мінімальний термін позбавлення волі за такий злочин збільшено до 5 років [6]. Саме положення даного нормативного акту посилив покарання не тільки за привласнення на полі бою майна поранених та вбитих (мародерство), а ще й за використання трагічних обставин, бойових дій для власної наживи, адже зміни до Кримінального кодексу України торкнулися й складу кримінальних правопорушень, передбачених у статтях 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання), 191 (заволодіння майном шляхом зловживання

службовим становищем). Ці злочини доповнилися кваліфікуючою ознакою - скоєння в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Згідно зі ст. 438 ККУ, жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій, караються позбавленням волі на строк від 8 до 12 років. Ті самі діяння, якщо вони поєднані з умисним вбивством — позбавленням волі на строк від 10 до 15 років або довічно [7].

Як висновок зазначимо, що міжнародно-правовий захист дотримання прав людини в умовах воєнного стану варто розглядати як сукупність норм, положень та правил визначених міжнародними нормативно-правовими документами спрямованими на захист, під час ведення активних бойових дій чи на тимчасово окупованих територіях, загальновизнаних та найбільш важливі громадянських (особистих), політичних, економічних, соціальних, культурних та інші права і свободи від протиправних посягань у період дії воєнного стану.

Джерела:

1. Бурдига І. ООН: порушення прав людини на війні в Україні шокуючі. URL: <https://www.dw.com/uk/oon-viina-v-ukraini-pryzvela-do-shokuiuchykh-porushen-prav-liudyny/a-62302456> (дата звернення 10.11.2022 р.)
2. Семенов В.С. Закони та звичаї війни. URL: <http://surl.li/dqxyy> (дата звернення 10.11.2022 р.)
3. Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів та бактеріологічних засобів прийнятий 1925 р. URL: <https://cyclop.com.ua/content/view/306/58/1/12/> (дата звернення 10.11.2022 р.)
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими

прийнята 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення 10.11.2022 р.)

5. Угоду про першочергові заходи, спрямовані на захист жертв збройних конфліктів. 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_037#Text (дата звернення 10.11.2022 р.)

6. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 № 2117-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text> (дата звернення 10.11.2022 р.)

7. Кримінальний Кодекс України 5 квітня 2001 року № 2341-III в редакції від 06.11.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.11.2022 р.)

Топоркова Марина Миколаївна

*доцент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права
Державного біотехнологічного університету*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Права людини у світі регулюються як внутрішньодержавним, так і міжнародним правом. Процес детальної розробки міжнародних принципів та норм, що стосуються прав людини, супроводжується створенням міжнародного механізму їх захисту.

Можливості міжнародного механізму захисту прав людини полягають у контролі за здійсненням державами загальновизнаних принципів та норм у цій галузі та у застосуванні примусових заходів за їх порушення.

Міжнародно-правовий контроль переважно виражений у перевірці втілення у життя зобов'язань, узятих державами, і застосовується у випадках,